

У БОРОТЬБІ ЗА БЕЗНАДІЙНУ СПРАВУ (ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДИПЛОМАТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В. ЛИПИНСЬКОГО)

Становлення і розвиток української державності, вип. 7, с. 122–126

В'ячеслав Липинський — особистість, достатньо відома широкому колу сучасної української інтелігенції як історик, філософ, один із теоретиків українського консерватизму, але, на жаль, він залишається маловідомим як український дипломат, посол Української Держави й Української Народної Республіки в Австро-Угорщині від початку червня 1918 р. і до кінця серпня 1919 р. В. Липинський, поляк за походженням, на дипломатичній роботі присвятив себе практично безнадійній справі, прагнучи добитися, аби Українська Держава була активним суб'єктом у великій європейській геополітичній грі.

На початок ХХ ст. території сучасної України перебували у складі двох імперій: Російської й Австро-Угорської. До Російської імперії входила Наддніпрянська Україна, складаючи дев'ять губерній (Київську, Полтавську, Катеринославську, Харківську, Чернігівську, Херсонську, Таврійську, Подільську й Волинську, а також частину Області Війська Донського (частина Донецької області) та Бессарабської губернії (частина Одеської та Чернівецької областей), а у складі Австро-Угорської пере-

бували території Західної України, адміністративно складаючи східну частину Королівства Галичина і Лодомерія та Герцогство Буковина.

По завершенні бойових дій на Східному фронті у Першій світовій війні німецько-австрійських військ проти Росії у грудні 1917 р. розпочала роботу Брест-Литовська мирна конференція, покликана встановити мир між країнами Четверного союзу (Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина) й правонаступниками Російської імперії. Останніми країни Четверного союзу визначили Російську Радянську Республіку, Фінляндію й Українську Народну Республіку [4, 323]. Із тими правонаступниками країнами Четверного союзу після складних переговорів 1918 р. було укладено мирні договори: 9 лютого із УНР і 3 березня із Радянською Росією. Мирний договір із УНР уклали всі країни Четверного союзу, але до договору із Австро-Угорщиною був додатковий таємний "Галицький договір", укладений 8 лютого 1918 р. в протокольній формі, поки основний мирний договір доопрацьовувався. Він передбачав поділ Королівства Галичини і Лодомерії на східну (українську) і захід-

пу (польську) частини і об'єднання Східної Галичини (теперішні західноукраїнські області) й Буковини (теперішня Чернівецька область) в єдиний Коронний Край. Тобто передбачалося створити новий суб'єкт монархічної унії в Австро-Угорщині — український Коронний Край. Метою укладення того договору було захист українського населення відповідних провінцій Австро-Угорщини [11, 318–319].

Таємність того договору зумовлювалася тим, що Австро-Угорщина була зацікавлена у відновленні Польської держави на землях колишньої Речі Посполитої (поділеної наприкінці XVIII ст. між Росією, Австрійською імперією і Пруссією), які перебували у складі Австро-Угорщини і в складі Царства Польського Російської імперії й були окуповані німецько-австрійськими військами у 1915 р. Австро-Угорська монархія планувала утворити на тих землях Польське королівство, яке перебувало б в унії із Австрійською імперією, тобто австрійський імператор був би водночас і королем польським (так званий австро-польський варіант). До цього відновленого Польського королівства мали увійти і території Східної Галичини та Холмської губернії Російської імперії (населеної здебільшого українцями), оскільки вони перебували у складі Речі Посполитої до її поділів. Українська делегація у Брест-Литовську наполягла, аби до УНР було приєднано Холмщину й утворено український Коронний Край в Австро-Угорщині, у цьому її підтримали представники Німеччини і Р. фон Кюльман, зокрема [10, 278–279]. Німеччина праг-

нула максимального послаблення польських державницьких прагнень, що було частиною її плану створення васальної, так званої Середньої Європи. Аби уникнути протестів польських політичних кіл, Австро-Угорська делегація передбачила у “Галицькому договорі” його таємність, а також вступ у дію лише після ратифікації обома сторонами [11, 318–319].

Саме навколо питання ратифікації Брест-Литовського договору і загострилися відносини між Австро-Угорщиною та Українською Державою. Влітку 1918 р. В. Липинського було призначено послом в Австро-Угорщині Гетьманом Української Держави П. Скоропадським. Він і розгорнув активну діяльність навколо питання ратифікації Австро-Угорським рейхстагом Брест-Литовського договору, але той процес гальмувався саме положеннями таємного “Галицького договору” і питанням встановлення кордону між Українською Державою і відновлюваною Польщею. В. Липинський у своїх листах до Міністра закордонних справ Української Держави неодноразово наполягав, аби Гетьманом було вжито дієвих заходів, щоб патиснути на уряд Австро-Угорщини, аби “Галицький договір” вступив у дію. Він пояснював, що для України є життєво необхідним врахування у сусідній імперії державницьких прагнень українців. В. Липинський намагався вдаватися до погроз на адресу австро-угорської сторони, заявляючи, що передасть таємний договір і переговори навколо нього у формі Комунікату пресі [5, *арк. 41*], врешті, звертався до Гетьмана П. Скоропадського

із наполяганням, аби той скористався своїми добрими стосунками із представниками уряду Німеччини, щоб ті здійснили тиск на свого партнера по Четверному союзу [9, *арк. 94–95*], але то було марними стараннями. П. Скоропадський на той час опікувався питанням приєднання до Української Держави Криму, окупованого пімецькими військами, і не бажав зайвий раз звертатися із територіальними питаннями до пімецького уряду.

В. Липинський навіть виступав із аргументами, що для Української Держави буде менш болючим втратити Холмщину, аніж вплив на Східну Галичину й Буковину, його старання лишалися марними, писав він у своїй доповіді Міністерству закордонних справ від 28 липня 1918 р. [5, *арк. 41*]. Уряд Австро-Угорщини в односторонньому порядку відмовився від “Галицького договору”, не ратифікувавши Брест-Литовський, розглядаючи його лише як вимушену поступку, що була необхідною заради досягнення миру на основному театрі воєнних дій. Тому старання посла Української Держави лишилися марними.

Переговори по “Галицькому договору” паралельно велися у Києві, про що В. Липинському було повідомлено у МЗС Австро-Угорщини 16 липня 1918 р. і тим обмежено можливості вести роботу в цьому напрямі, чекаючи результатів київських переговорів [7, *арк. 67*]. Їх наслідком стало те, що врешті оригінал таємного “Галицького договору” було знищено в Міністерстві закордонних справ Німеччини у Берліні заступником статс-секретаря міністерства у присутності

посла Австро-Угорщини. В Акті про спалення “галицького протоколу” від 16 липня 1918 р. згадується, що про його здійснення домовилися усі зацікавлені держави, а також його знищення бажає Україна [1, 472]. Отже, В. Липинський у Відні займався справою, завідомо приреченою на невдачу, безнадійною. Своєю твердою і послідовною позицією він набув собі ворогів у Міністерстві закордонних справ держави, у якій представляв Україну, та серед урядовців, фактично поступаючись кар’єрними інтересами втіленню в життя української ідеї. Власне, сам факт створення українського Королівського Краю він бачив як крок до майбутнього об’єднання українських етнічних територій у єдиному державно-політичному утворенні [6, *арк. 69*].

Відданість ідеї єдності українських територій В. Липинський виявив і в “бессарабському питанні”. Бессарабська губернія Російської імперії була окупованою румунськими військами наприкінці 1917 р., а в березні 1918 р. була анексованою Румунією. Українська Держава не визнала того акту, але, знову ж таки, не намагалась активно протидіяти, оскільки вирішенням долі союзника Росії у Першій світовій війні опікувалися країни Четверного союзу, насамперед Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина. В. Липинський намагався донести до МЗС Української Держави ідею об’єднати дипломатичні зусилля із Болгарією супроти Румунії, аби повернути до України населену більш як наполовину українцями Бессарабію [5, *арк. 41*]. Та ідея виявилася також нереалізованою, оскільки австрійська окупацій-

на влада на українських територіях обмежила можливість навіть телеграфного сполучення українського уряду із Болгарією [2, 276].

Незважаючи на певдачі, влітку 1918 р. В. Липинський розгортає роботу навколо ідеї об'єднання українських етнічних територій після зречення престолу імператора Австро-Угорщини Карла I 13 листопада 1918 р. й остаточного розпаду імперії. У Східній Галичині розгорнувся український і польський національний рух. Щоправда Українська Національна Рада від початку прагнула не розривати зв'язки з Віднем, бажаючи у складі австрійської делегації взяти участь у мирній конференції, яка мала підсумувати результати Першої світової війни [3, *арк. 113*]. Таким чином, український державницький рух у Східній Галичині намагався отримати міжнародне визнання. В. Липинський 5 листопада 1918 р. зустрічається із представниками польського посольства у Відні й на свій страх і ризик заявляє їм, що Українська Держава готова надати військову допомогу українцям Галичини, якщо поляки спробують її окупувати [8, *арк. 105 зв.*]. Але невдовзі після повідомлення до МЗС Української Держави від 24 листопада 1918 р. про підготовку Польщі здійснити військову операцію проти українських державотворчих сил у Східній Галичині на засіданні Ради Міністрів Української Держави від 3 грудня 1918 р. приймається рішення про надання спорядження польським військам, які призивалися на територію України, зокрема й на Волині [12, *арк. 82–82 зв.*]. Також він зустрівся із представниками Укра-

їнської Національної Ради Східної Галичини, прагнучи встановити контакти на політичному рівні, але ті упикали будь-яких відносин із урядом П. Скоропадського після оголошення Гетьманом 14 листопада 1918 р. курсу на федерацію із майбутньою, небільшовицькою Росією. Український рух Галичини лякала сама думка опинитися у складі Росії. В. Липинському не вдалося досягти основних своїх цілей на дипломатичній роботі — ратифікації Брест-Литовського договору Австро-Угорщиною. Його діяльність, спрямована аби “Галицький договір” було втілено у життя, перетворилася на “боротьбу із вітряками”, відстояти право Західної України на державність і наступне її об'єднання із Наддніпрянською Україною він також не зміг. Подальше возз'єднання українських земель 22 січня 1919 р. відбулося під тиском зовнішніх факторів, коли під тиском польських військ Українська Галицька Армія змушена була мати, куди відступати із територій Західноукраїнської Народної Республіки. Однак самовіддана боротьба за єдність українських територій в одній державі в умовах, коли все складалося проти того, є показовим прикладом для сучасної української дипломатії.

Література

1. *Акт о сожжении “галицийского протокола” в германском министерстве иностранных дел. Берлин, 16 июля 1918 г.* // Черниш О. В. Дни мировой войны. Мемуары министра иностранных дел Австро-Венгрии. —

- С-Пб.: Изд. дом С.-Пб. гос. ун-та, 2005.
2. Від Міністерства пошт і телеграфів до Міністерства закордонних справ. 21 жовтня 1918 р. // *Летопись революции*. — Х.: Гос. изд-во Украины. — 1924. — № 1(6).
 3. [Д. Дорошенку від. Цекл...]. Львів, 24/XI. 1918 // — Ф. 3766. — Оп. 3. — Спр. 1.
 4. *Запись* совещания кайзера Вильгельма II с представителями имперского правительства и Верховного главнокомандования в Гамбурге. Гамбург, 13 февраля 1918 г. // Советско-германские отношения от переговоров в Брест-Литовске до подписания Рапалльского договора 1917–1922. — М.: Изд-во полит. лит., 1968.
 5. [Лист В. Липинського до Товариша міністра закордонних справ Української Держави]. Відень, 28/VII 1918 р. // ЦДАВО України. — Ф. 3766. — Оп. 3. — Спр. 1.
 6. [Лист В. Липинського до Товариша міністра закордонних справ Української Держави]. Відень, 14/VII 1918 р. // ЦДАВО України. — Ф. 3766. — Оп. 3. — Спр. 1.
 7. [Лист В. Липинського до Міністра закордонних справ Української Держави Д. Дорошенка]. Відень, 16 / VII 1918 р. // ЦДАВО України. — Ф. 3766. — Оп. 3. — Спр. 1.
 8. [Лист-доповідь В. Липинського Міністру закордонних справ Української Держави Д. Дорошенку]. Відень, 5/XI. 1918 р. — Ф. 3766. — Оп. 3. — Спр. 1.
 9. [Лист-доповідь В. Липинського Міністру закордонних справ Української Держави Д. Дорошенку]. Відень, 5/VII, 1918 р. — Ф. 3766. — Оп. 3. — Спр. 1.
 10. *Протокол* переговоров в имперской канцелярии между представителями Германии и Австро-Венгрии. Берлин, 5 февраля 1918 г. // Советско-германские отношения от переговоров в Брест-Литовске до подписания Рапалльского договора 1917–1922. — М.: Гос. изд-во полит. лит., 1968.
 11. *Тайний договір* між Австро-Угорщиною й Українською Народньою Республікою в справі Східної Галичини та Буковини. Брест-Литовський, 9 лютого 1918 р. // *Берестейський мир 1918–1928*. — Львів-Київ: Кооперативна накладня “Червона калина”, 1928.
 12. *Журналь* Совета Министровъ. 3 декабря 1918 г. // — Ф. 3766. — Оп. 3. — Спр. 8.